

PRATARMĖ

Šis tomas yra 2019 m. pradėtų tarptautinių tyrimų tęsinys. Jo pagrindą sudaro pranešimai, skaityti 2020 m. rugsėjo 24–25 d. Vilniaus universitete surengtame antrajame mokslinio edukacinio ciklo *Vertybės lietuvių ir lenkų pasaulėvaizdyje* kognityvinės etnolingvistikos seminare *Liaudiškasis, tautinis, daugiatautis ir daugiakultūris paveldas*. Tokio pobūdžio susitikimai ir diskusijos tampa vis aktualesni globalizacijos sąlygomis, kai dažnai pamirštama mūsų protėvių kurta ir puoselėta liaudies kultūra, tapusi visos tautos kultūros pagrindu. Tikimės, kad knygoje skelbiami straipsniai prisidės prie mokslinių idėjų, susijusių su kalbos pasaulėvaizdžio tyrimais, viešinimo ir sklaidos.

Seminare buvo perskaityti 29 pranešimai, o jame dalyvavo mokslininkai iš Liublino Marijos Curie-Skłodowskos universiteto, Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos instituto (Varšuva), Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos instituto (Krokva), Vroclavo universiteto, Katovicų Silezijos universiteto, Krokuvos akademijos *Ignatianum* Kultūrotyros instituto, Peremislio valstybinės aukštosios Rytų Europos mokyklos, Halės-Vitenbergo Martyno Liuterio universiteto Slavistikos instituto, Lietuvių kalbos instituto (Vilnius), Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto (Vilnius), Vilniaus universiteto.

Šiame tome skelbiamų tekstų autoriai dėmesį skyrė kiekvienai kultūrai svarbių vertybių analizei – TĖVYNĖ (Jerzy Bartmiński), TAUTA IR VALSTYBĖ (Aleksandra Niewiara), PATRIOTIZMAS (Marius Smetona). Buvo nagrinėjami ir tokie konceptai – PAGARBA (Sylwia Gierczak), PYKTIS, BAIMĖ, GĖDA (Monika Bogdzevič), TIESA ir MELAS (Irena Snukiškienė), domėtasi žmogaus ir pasaulio suvokimu jaunimo aksiologinėje erdvėje (Beata Żywicka), KAIMYNO įvaizdžiu lietuvių publicistikoje (Loreta Vaičiulytė-Semėnienė), pateikta būdvardžio *storas* semantinė analizė (Dorota Pazio-Wlazłowska).

Autoriai kėlė ir metodologijos klausimų. Svarstyta, kaip remiantis liaudiškojo paveldo šaltiniais nustatyti ir tirti baltų ir slavų aksiologinei sistemai bendras sąvokas (Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska), atkreiptas dėmesys į leksikografinių šaltinių svarbą lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio tyrimuose bei jų analizės principus (Kristina Rutkowska), tarmių žodynus kaip etninės žinijos tekstų šaltinį (Vilija Ragaišienė), pristatytas lietuvių paremių sąvadas ir jo sklaida (Dalia Zaikauskienė).

Krokuvos mokslininkai pateikė lenkų tarminės frazematikos tyrimų apžvalgą ir jų analizės perspektyvas (Maciej Rak), nagrinėjo tarminės aksiolingvistikos tyrimų būdus (Anna Tyrpa).

Seminaro dalyviai analizavo ir liaudies kultūrai būdingas sąvokas: DUONOS (Irena Smetonienė) ir RUGIO (Vilija Sakalauskienė) įvaizdžius tarmių tekstuose ir tautosakoje, atskleidė šiuolaikinio žmogaus požiūrį į MITOLOGINES BŪTYBES (Jūratė Pajėdienė), lygino liaudiškąjį ir poetinį ŽALČIO įvaizdį (Magdalena Wołoszyn). Keli straipsniai skirti NAMŲ (Kinga Geben, Irena Fedorowicz), MOTINOS (Karolina Slotvinska) ir ŠEIMOS (Galina Miškinienė) įvaizdžiams įvairaus žanro tekstuose, BALTOS SPALVOS semantinei analizei (Viktorija Ušinskienė) bei ŽVAIGŽDŽIŲ metaforizacijos principams lietuvių ir rusų kalbose (Jelena Konicakaja, Birutė Jasiūnaitė). Apžvelgta, kaip sakytinės istorijos tekstuose pasinaudojama liaudies tikėjimais (Damian Gocół), nagrinėtas šiuolaikinių klimato naratyvų aksiologinis aspektas (Sara Akram), religinių motyvų pritaikymas reklamoje (Alicja Nagórko), taip pat supažindinta su jėzuitų religine ir didaktine veikla bei jų parengtais religiniais tekstais (Justyna Łukaszewska-Haberkowa).

Kristina Rutkovska,
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

WSTĘP

Niniejszy tom wpisuje się w nurt badań już rozpoczętych w 2019 roku i realizowanych w ramach międzynarodowego projektu *Wartości w językowym obrazie świata Polaków i Litwinów*. Jego podstawę stanowią referaty, wygłoszone podczas seminarium, które odbyło się na Uniwersytecie Wileńskim 24–25 września 2020 roku pt. *Dziedzictwo ludowe, narodowe, wieloetniczne i wielokulturowe*. Takie spotkania i dyskusje stają się coraz bardziej niezbędne w warunkach globalizacji, kiedy często zapominamy o tym dziedzictwie narodowym i kulturze ludowej, które kształtują naszą tożsamość i stanowią podstawę do jej dalszego rozwoju. Mamy nadzieję, że zamieszczone w tym tomie publikacje przyczynią się do propagowania badań, opartych na teorii językowego obrazu świata.

Podczas drugiego seminarium etnolingwistycznego wygłoszono 29 referatów, a udział w nim wzięli naukowcy z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie, Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu, Akademii Ignatianum w Krakowie, Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze, Instytutu Języka Litewskiego w Wilnie, Litewskiego Instytutu Literatury i Folkloru w Wilnie, Uniwersytetu Wileńskiego.

Autorzy tekstów publikowanych w tomie uwagę poświęcili takim ważnym dla każdej kultury etnicznej wartościom, jak OJCZYŻNA (Jerzy Bartmiński), NARÓD i PAŃSTWO (Aleksandra Niewiara), PATRIOTYZM (Marius Smetona). Analizowano też pojęcia ogólne: SZACUNEK (Sylwia Gierczak), GNIEW, STRACH i WSTYD (Monika Bogdzevič), PRAWDA i KŁAMSTWO (Irena Snukiškienė), przedstawiono relacje człowieka i świata w systemie aksjologicznym polskiej młodzieży (Beata Żywicka), obraz SĄSIADA w publicystyce litewskiej (Loreta Vaičiulytė-Semėnienė), dokonano analizy semantycznej przymiotnika *gruby* w języku polskim (Dorota Pazio-Wlazłowska).

Badacze polscy i litewscy skupili się też nad problemami o charakterze metodologicznym. Rozważano o możliwościach badań nad wartościami wspólnymi dla bałtyckiego i słowiańskiego systemu aksjologicznego (Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska), przedstawiono zasady wykorzystania źródeł leksykograficznych w badaniach nad litewskim językowym obrazem świata (Kristina Rutkovska), rozwa-

żano o słownikach gwarowych jako ważnym źródle wiedzy kulturowej (Vilija Raigaišienė), zaprezentowano korpus litewskich przysłów i omówiono jego strukturę (Dalia Zaikauskienė). Naukowcy z Krakowa dokonali przeglądu badań nad frazeologią gwarową w Polsce i omówili ich perspektywy (Maciej Rak), zaprezentowali przykłady analizy frazemów gwarowych (Anna Tyrpa).

Przedmiotem zainteresowań uczestników seminarium były też pojęcia z zakresu kultury ludowej, w tym: obrazy CHLEBA (Irena Smetonienė) i ŻYTA (Vilija Sakalauskiene) w oparciu o teksty gwarowe i folklorystyczne, analizowano sposoby postrzegania ISTOT MITOLOGICZNYCH przez współczesnego człowieka (Jūratė Pajėdienė), porównano poetycki i ludowy obraz WĘŻA (Magdalena Wołoszyn). Kilka artykułów poświęcono analizie obrazu DOMU (Kinga Geben, Irena Fedorowicz), MATKI (Karolina Slotvinska) i rodziny (Galina Miškinienė), utrwalonego w tekstach różnego rodzaju, przedstawiono analizę semantyczną KOLORU BIAŁEGO (Viktorija Ušinskienė), zasady metaforyzacji GWIAZD w języku litewskim i rosyjskim (Jelena Konickaja, Birutė Jasiūnaitė). Przedstawiono funkcje opowieści wierzeniowych w tekstach historii mówionej (Damian Gocół), aspekt aksjologiczny współczesnych narracji o klimacie (Sara Akram). Wykorzystanie pojęć religijnych w tekstach reklamy był przedmiotem analizy w artykule Alicji Nagórko, omówiono też aspiracje religijne i dydaktyczne jezuitów oraz przygotowane przez nich teksty (Justyna Łukaszewska-Haberkowa).

Kristina Rutkovska,
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska